

PREDOHRA A PRIEBEH MAĎARSKO-SLOVENSKEHO OZBROJENÉHO KONFLIKTU V MARCI 1939

FRANTIŠEK CSÉFALVAY

CSÉFALVAY, F.: The Overture and Process of the Hungarian-Slovak Armed Conflict in March 1939. *Vojenská história*, 8, 2, 2004, pp 39 – 58, Bratislava.

The study deals with events connected with the Hungarian-Slovak armed conflict in March 1939. It is connected with the material published in the miscellany of the international scientific conference „Slovakia in Wars and Conflicts in 20th Century“. The presented study is extended by broader connections associated with the occupation of then Sub Carpathian Ukraine by Hungary and the military invasion to the Slovak territory. In the introduction the author briefly assesses the achieved state of this issue in the existing research of the Slovak historiography and points out the need of taking into account also Hungarian archive materials in their interpretation of a small or big solution.

Military History. Slovakia. Hungarian-Slovak Armed Conflict. March 1939.

Slovenská historiografia, historická a historizujúca publicistika sa v posledných rokoch často venuje tzv. malej vojne, čiže maďarsko-slovenskému ozbrojenému konfliktu v marci 1939. Zdá sa, že najčastejším dôvodom prezentácie osobných názorov autorov v tejto otázke nebola a nie je novátorstvo a originalnosť, ku ktorým by sa dopracovali na základe znalostí archívnych prameňov, ale skôr politické ostrie tejto, inak veľmi citlivej, problematiky. Na základe maďarskej agresie v roku 1939 niektorí autori vyvodzujú, že existuje permanentná hrozba pre Slovensko zo strany Maďarska, a z toho sa dá v rámci nacionalistického prúdu slovenskej politiky vytĺcť politický kapitál. Slovenskú verejnosť možno otráviť tým, že Maďari to so Slovenskom nikdy nemysleli úprimne a vôbec: mali by sa ospravedlniť Slovákom za tisícročný útlak.

V slovenskej odbornej spisbe boli v uplynulých desaťročiach aj niektoré vydarené pokusy o zmapovanie slovensko-maďarských vzťahov (práce Ladislava Deáka¹, Juraja Fabiana²), ktoré ukazovali rad diplomatických a iných aktivít Maďarska a Poľska proti Slovensku. Tieto práce boli veľmi prínosné a dodnes sa dá na ne nadviazať. Predovšetkým faktografia v publikáciách L. Deáka bola podnetom a východiskom aj pre napísanie publicistických a populárnovedeckých článkov iných autorov, ktorí bez poznania prameňov vykonštruovali tézy, ktoré v konfrontácii so serióznymi argumentmi neobstoja. Základnou premisou týchto prác je heroizácia slovenského postoja proti Maďarsku a odsúdenie maďarskej politiky a vôbec všetkého, čo je maďarské. Napriek tomu, že viaceré ich tvrdenia sa nedajú doložiť, podarilo sa nimi otráviť slovenskú spoločnosť, ktorá viac-menej aj uverila tomu, že Maďarsko to so Slovenskom nikdy nemyslelo úprimne. Z toho pramenilo aj doteraz živené tvrdenie o „veľkom riešení“ slovenskej otázky v maďarskej politike, tzn., že v marcovej agresii v roku 1939 Maďarsko hodlalo obsadiť celé Slovensko, a len hrdinský postoj slovenských vojakov a dobrovoľníkov tomu zabránil. Je zaiste zaujímavé, k akým záverom dospeli viacerí autori, ktorí obchádzali niektoré,

¹DEÁK, L.: Slovensko v politike Maďarska v rokoch 1938 – 1939. Bratislava : Veda, 1990; Tenže: Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 – 1939. Bratislava : Veda, 1991.

²FABIAN, J.: Svätoštefánské tiene. Telekiho zahraničná politika a Slovensko 1939 – 1941. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966.

už vyše 30 rokov publikované, maďarské pramene³, ktoré ale nezapadajú do „veľkého riešenia“. Práve preštudovanie týchto prameňov mi dalo impulz zaoberať sa touto problematikou a bolo mojim východiskom, aby som, pokiaľ možno, dôkladnejšie preštudoval pramene „neslovenské“, a tým posunul doterajšie poznanie o ich znalosť a na základe toho ukázal aj druhú stranu mince. Dalším dôvodom bolo jednostranné hodnotenie konfliktu prezentované aj v slovenskej odbornej spisbe.

Ani z nie veľmi hlbokého „ponoru“ do tejto problematiky sa zdá, že, aby sme objektívnejšie posúdili hociktorý jav v strednej Európe, ktorá sa po roku 1938 dostala pod jednoznačný nemecký vplyv, musíme rozšíriť náš obzor a okrem pohľadu na maďarskú zahraničnú politiku, mali by sme do nášho „diapazónu“ zahrnúť aj nemecký a čiastočne aj rumunský faktor. Práve v týchto smeroch sa ukazujú podlžnosti slovenskej historiografie. Korene siahajú až pred rok 1989 a spočívajú v obmedzenej možnosti slovenských historikov študovať v nemeckých archívoch, ale aj v tom, že sa dôsledne nezohľadnili ani doteraz publikované pramene.

Tento handicap, ktorý pociťujem i ja, sa snažím prekenuť využitím nemeckých dokumentov v zbierke VHA Trnava⁴, ako aj publikovaných nemeckých⁵ a maďarských⁶ dokumentov. Už poznatky získané z týchto publikácií umožňujú korigovať petrifikované názory v slovenskej odbornej spisbe a v populárnovedeckej publicistike. Niektoré z týchto publikácií sa na Slovensku obchádzajú a ich sťažená dostupnosť je len čiastočným zdôvodnením. Hlavné vysvetlenie spočíva v jazykovej nespôsobilosti mnohých autorov, predovšetkým autorov novinových a časopiseckých článkov, ktorí napriek tomu cítia dostatočnú odvahu pustiť sa do tejto problematiky.

Zahraničná odborná literatúra v prevažnej miere obsahuje len základnú a veľmi strohú faktografiu o vzniku slovenského štátu, prípadne sa zmieňuje aj o maďarsko-slovenskom ozbrojenom konflikte⁷. Najpodrobnejšie sa touto problematikou zaoberá predovšetkým publikácia⁸ a štúdia J. Hoenscha,⁹ ktorý sa našej problematike venuje z pohľadu účasti Telekiho vlády na rozbití Československa. Štúdia bola v roku 1969 nesmierne prínosnou, ale nemôže sa opierať o novšie maďarské publikované pramene, ktoré korigujú naše poznatky o predpríprave ozbrojeného konfliktu. Inak zahraničná literatúra sa veľa nezmieňuje o slovensko-maďarských vzťahoch v rokoch druhej svetovej vojny a o maďarsko-slovenskom ozbrojenom konflikte často nenájde ani jednu vetu. Na počudovanie sa donedávna ani v maďarskej historiografii podrobnejšie touto témou nikto nezaoberal¹⁰. Príčiny sú pravdepodobne v tom, že mnohé materiály maďarských ústredných vojenských orgánov neprežili vojnu, to isté sa týka aj materiálov niektorých maďarských jednotiek.

³ADÁM, M., ed.: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936 – 1945. III. kötet: Magyarország külpolitikája 1938 – 1939-ben. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1970.

⁴Vojenský historický archív Trnava, f. 11 Archívy zahraničné (Zbierka dokumentov k slovensko-nemeckým a slovensko-maďarským vzťahom v rokoch 1938 – 1945.), šk. 9-11. Politisches Archiv Bonn, Ausländische Amt.

⁵RÁNKI, Gy. a i. ed.: A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933 – 1944. Budapest : Kossuth Könyvkiadó, 1968.

⁶ADÁM, ref 3, JUHÁSZ, GY., ed.: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936 – 1945. IV. kötet. Magyarország külpolitikája a II. világháború kitörésének időszakában 1939 – 1940. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1962.

⁷Máme tu na mysli predovšetkým práce: VENOHR, W.: Aufstand für die Tschechoslowakei. Der slowakische Freiheitskampf von 1944. Hamburg 1969; tenže: Aufstand in der Tatra. Der Kampf um die Slowakei 1939 – 1944. Königstein : Athenäum, 1979; GOSZTONY, P.: Hitlers Fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen im Ostfeldzug. Düsseldorf / Wien : Econ Verlag 1976; tenže: Deutschlands Waffengefährden an der Ostfront 1941 – 1945. Stuttgart : Motorbuch Verlag, 1981.

⁸HOENSCH, J.: Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakei. Tübingen : J. C. B. MOHR (Paul Siebeck), 1967.

⁹HOENSCH, J.: Účasť Telekiho vlády na rozbití Československa (březen 1939). In: Československý časopis historický roč. 17, 1969, č. 3, s. 351-374.

¹⁰Výnimkou je nedávna štúdia: JANEK, I.: Az elfelejtett háború. A szlovák – magyar kis háború története 1939 márciusában. Történelmi Szemle, roč. 43, 2001, č. 3-4, s. 299-313.

Slovenská historiografia sa až po roku 1990 začala venovať tejto problematike článkami L. Deáka v *Historickej revue*¹¹ a P. Šimuniča v tom istom periodiku¹², ako aj v armádnom mesačníku *Apológia*¹³. Pozoruhodný je zborník *Malá vojna*¹⁴ (materiály z konferencie v Michalovciach) a seriál článkov Š. Androviča v armádnom týždenníku *Obrana* v roku 1996.¹⁵ Spoločným menovateľom týchto článkov je heroický postoj na slovenskej strane.

Ako to vlastne bolo v roku 1939? Ešte predtým než sa dostaneme k samotnej téme, sa treba vyjadriť k téze o Malej vojne. (Mnohí publicisti by z toho chceli urobiť veľkú vojnu). I keď vieme, že názov vznikol v novinárskej praxi, žiadny historik proti tomu nevzniesol výhrady a s týmto názvom sa už narábalo aj v oficiálnych dokumentoch ústredných orgánov štátnej správy v rokoch 1993 – 1998. Hoci je ťažké vyvrátiť niečo, čo už je hoci chybné, ale predsa len zakorenené v historickom vedomí, vzhľadom na to, že som svoje stanovisko doteraz písomne neprezentoval, považujem za potrebné hneď na začiatku vysvetliť svoj postoj k tomuto pojmu. Podľa môjho názoru vojenstvo (vojenská veda) pozná len pojmy vojna, ozbrojený zápas, ozbrojený konflikt atď., ale nepozná pojem malá vojna ani s malým, ani s veľkým písmenom. Bud' je to vojna alebo nie je. Svedčí to nielen o probléme v narábaní s pojmami v slovenskej (vojenskej) historiografii, ale predovšetkým o nedôslednosti historikov, ktorí sa touto témou zaoberajú. Vojna je podľa mňa neobmedzené nasadenie, použitie a využitie ľudských a materiálnych zdrojov daného štátu, národa alebo národného, kmeňového spoločenstva na dosiahnutie svojich politických a iných cieľov. Oproti tomu ozbrojený konflikt je síce tiež otvorenou ozbrojenou záležitosťou, ktorá prebieha na spoločnej štátnej hranici dvoch štátov, dochádza pritom k narušeniu hraníc, čo sa dotýka suverenity jedného alebo druhého štátu, ale je oveľa nižšej intenzity ako vojna a spravidla nedochádza v ňom k mobilizácii, ako je to bežné vo vojne. Zdlhavý ozbrojený konflikt môže prerásť do vojny. Z uvedeného je jasné, prečo som nazval svoju tému ako ozbrojený konflikt, a prečo nesúhlasím ani s označeniami „Malá vojna“¹⁶ alebo „vojna“.¹⁷

Vo svojej štúdií sa opieram o archívne štúdium v Maďarsku, ktoré som realizoval s podporou MO SR v Hadtörténeti Levéltár (HL) v Budapešti v rokoch 1994, 1997, 1999 a Országos Levéltár (OL) v roku 1997, kde som sa pokúsil nazhromaždiť materiály k predmetnej problematike. V HL sa nezachovali relevantné pramene, len fragmenty z nich. Užitočnejším sa ukázal fond maďarského Ministerstva zahraničných vecí (MZV) v OL, kde sa zachovali denné situačné hlásenia náčelníka Generálneho štábu (N GŠ) Maďarského honvédsťva generála pechoty Henrika Wertha, hlásenia maďarského konzula v Bratislave Gyulu Petravicha, inštrukcie MZV atď. K uvedeným prameňom treba ešte spomenúť publikované pramene v Maďarsku,¹⁸ ktoré sa často v slovenskej odbornej spisbe obchádzajú.

Získanými poznatkami chcem posunúť úroveň poznania tejto problematiky, v ktorej dodnes najprínosnejšími sa ukazujú publikácie L. Deáka¹⁹ a zároveň prispieť k vyrovnaniu sa s jedným z neuralgických bodov stredoeurópskej histórie pred druhou svetovou vojnou. Svoj výklad začínam o maďarskej aktivite pri rozbití Česko-Slovenska, ktorého výsledkom bolo

¹¹DEÁK, L.: V zovretí dravých susedov. In: *Historická revue*, roč. 4, 1993, č. 1, s. 16-18.

¹²ŠIMUNIČ, P.: „Malá vojna“ slovenského štátu. Maďarsko-slovenský konflikt v marci 1939. In: *Historická revue*, roč. III, 1992, č. 4, s. 12-13 a *Vojaci bez generálov*. In: *Historická revue*, roč. 4, 1993, č. 1, s. 14-16.

¹³Tenže: *Obrana Slovenska v marci 1939*. In: *Apológia*, 1994, č. 5, s. 23-25.

¹⁴DEÁK, L., ed.: *Malá vojna. (Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939.) Príspevky a materiály z konferencie v Michalovciach 30. 3. 1993*. Bratislava: Slovak Academic Press, 1993.

¹⁵ANDROVIČ, Š.: O podiele pozemného vojska na odrazení horthyovskej agresie na východe Slovenska v marci 1939. I – V. In: *Obrana*, roč. 4, 1996, č. 12, 14-17 (16. 3. – 20. 4.).

¹⁶Prvýkrát sa tento pojem vyskytol ako názov článku P. Šimuniča. (ŠIMUNIČ, ref 11, s. 12.)

¹⁷ŠVANDA, P.: *Vznik slovenského štátu a jeho vojenská obrana proti horthyovskej agresii v marci 1939*. Spoločnosť, armáda, osobnosť 1998, č. 1, s. 39.

¹⁸RÁNKI, ref 5; ÁDÁM, ref 3.

¹⁹DEÁK, ref 1.

obsadenie Karpatskej Ukrajiny.²⁰ Samotný ozbrojený konflikt so Slovenskom bol z maďarskej strany dokončením okupácie Karpatskej Ukrajiny.

* * *

Maďarské oficiálne politické kruhy, ani maďarská verejnosť, sa neuspokojili s výsledkami Viedenskej arbitráže, ktorá prisúdila Maďarsku južné územia Slovenska a časť Podkarpatskej Rusi. Okyptené Česko-Slovensko sa stalo predmetom intenzívneho maďarského záujmu už od Mníchova. Začiatkom roka 1939 zosilneli maďarské snahy o získanie Karpatskej Ukrajiny. Vtedy sa však, nielen v maďarskej, ale ani v európskej, politike nerátalo s rýchlym zánikom Česko-Slovenska. Maďarskí politici a vojaci si uvedomili, že otvorenou samostatnou agresiou sa maďarské honvédy nemôže presadiť ani proti zoslabnutému Česko-Slovensku, preto čakali na vhodný okamih, keď nastane kritický stav a vnútorné problémy Česko-Slovenska, podporované a prehlbované aj vonkajším tlakom, umožnia maďarský zásah v čase rozpadu štátu Čechov a Slovákov.

Maďarsko od začiatku roka 1939 rozvinulo rozsiahlu kampaň, že chce Karpatskú Ukrajinu získať nie z politických, ale z hospodárskych, a najmä vodohospodárskych dôvodov. Maďarské politické miesta tvrdili, že v Karpatskej Ukrajine prebieha natoľko intenzívna ťažba dreva, že to má vplyv na zmenu pôdy, a že pri prípadných veľkých zrážkach sa úrodná pôda zmyje, čo potom bude vplývať aj na nižšie úseky vodného toku Tisy na maďarskom území. Túto argumentáciu si zahraniční diplomati nevelmi osvojili alebo jej nerozumeli.

Žiadne maďarské predsavzatie v súvislosti s Karpatskou Ukrajinou sa nemohlo realizovať bez nemeckého dobrozdania. Preto, keď sa situácia v Česko-Slovensku vyostrila, aj maďarská vláda po diplomatickej línii považovala za potrebné sa informovať o nadchádzajúcich nemeckých zámeroch. Podľa Ribbentropovho záznamu 4. marca 1939 maďarský vyslanec Sztójay predostrel návrh, aby Nemecko a Taliansko vydali „... takú proklamáciu, podľa ktorej má Maďarsko prednostný nárok na územie Karpatskej Ukrajiny alebo alternatívne: pri hocijakom novom usporiadaní im toto územie prisúdime. Vyslancovi som povedal, že v súčasnosti nemôžeme vydať takúto proklamáciu. Maďarsko musí byť trpezlivé. V prípade akéhokoľvek nového zjavu dotýkajúceho sa Maďarska v českej otázke, budem informovať.“²¹

Na základe informácií od berlínskeho vyslanca D. Sztójajho maďarská vláda a Generálny štáb (ďalej len GŠ) vyvodili ponaučenie, že v nadchádzajúcich udalostiach sa treba pri rozbití Česko-Slovenska aktivizovať. To znamená, že znovu sa zvažovalo použitie už rozpustených „szabadcsapatok“ (diverzné skupiny), ktoré sa mali znovu nasadiť na území Česko-Slovenska, ako aj spolupráca s poľským GŠ. Vo vývoji udalostí zohral významnú úlohu maďarský N GŠ, generál pechoty Henrik Werth, ktorý nepovažoval maďarskú vojenskú pripravenosť za náležitú a požadoval nariadiť bojovú pohotovosť niektorých útvarov. Správy o tom nezostali bez odozvy ani v Berlíne. Podľa spomienok Rudolfa Andorku²² 5. marca 1939 k nemu prišli dvaja dôstojníci Abwehru, ktorí sa uňho informovali na niektoré otázky, narúšajúce spoluprá-

²⁰V slovenskej historiografii a publicisticke sa nepoužíva vždy a dôsledne dobový názov Karpatská Ukrajina. Za predmníchovskej ČSR sa používal názov Podkarpatská Rus, v novembri 1938 sa prijal názov Zakarpatská Ukrajina a v decembri 1938 Karpatská Ukrajina. Pozri o tom: JOŽÁK, J., ed.: Za obnovu štátu Čechů a Slováků (slovníková příručka) Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 9, ako aj MENCL, V. a i.: Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách. I. vydání. Praha : Naše vojsko, 1990, s. 151. Z týchto dôvodov budeme v tejto štúdii používať názov Karpatská Ukrajina. P. Greguš vo svojom článku uvádza (aj pre toto obdobie) Zakarpatsko. (Pozri: GREGUŠ, P.: Ako sme získali a stratili Zakarpatsko. In: Historická revue, roč. 2, 1991, č.1, s. 14-15.). Mnohí autori aj v prácach o marci 1939 uvádzajú názov Podkarpatská Rus. (V zborníku Malá vojna (DEÁK, ref 14) napr. L. Deák na s. 11 a ďalších, P. Šimunič na s. 22 a ďalších, V. Mojš na s. 54 a 55, M. Potemra na s. 79 a ďalších.)

²¹VHA Tmava, ref 4, šk. 9, film 4, záber 76326.

²²ANDORKA, R.: A madridi követségtől Mauthausenig. Budapest : Kossuth Könyvkiadó, 1978, s. 110.

cu maďarskej a nemeckej armády, napríklad na „rusínsku otázku“, čiže na súvislosti o Karpatskej Ukrajine. Andorka svojich hostí upozornil, že keď Maďarsko nedostane možnosť vyriešiť „rusínsku otázku“, tak zasiahnu Varšava a Bukurešť.

V noci z 9. na 10. marca sa centrálna pražská vláda pokúsila o „urobenie poriadku“ na Slovensku odstránením slovenskej vlády. Tento proces udalostí v slovenskej historiografii sa často paušálne zjednodušene nazýva Homolov puč. Generál Bedřich Homola však bol len vykonávateľom rozkazu, ktorý obdržal z Hlavného štábu, preto ho nemožno považovať za jeho puč.

10. marca 1939 N GŠ gen. pech. Henrik Werth sa obrátil so svojim záznamom²³ na grófa Csákyho, v ktorom sa vyjadril k „rusínskej otázke“ a predostrel svoje návrhy. Vo vzťahu k budúcnosti Karpatskej Ukrajiny sa zmienil o neistote a o snahe viacerých štátov uplatniť svoj politický a hospodársky vplyv v tomto regióne, čiže o tom, že tento región je stredobodom mnohých zahraničnopolitických vektorov. Poukázal na to, že popri stále zreteľnejšie sa prejavujúcom nemeckom vplyve sú tu aj české, poľské, maďarské a v istej miere aj slovenské snahy, ktoré smerujú k tomu, aby uplatnili svoj vplyv pri riešení otázok Karpatskej Ukrajiny. Česká ústredná vláda – podľa Wertha – sa snažila upevniť tu svoju moc. Svedčilo o tom nečakané uvoľnenie ministra Révaja, ktorý slúžil Nemcom a energické vystupovanie proti Sičovcom, prúdiacim z Poľska. Nemecký vplyv tu silne vzrástol. Vychádzal z nemeckého úsilia o pohltenie Čiech a politické a hospodárske ovplyvnenie, prípadne pohltenie Slovenska a Karpatskej Ukrajiny. Zosilnela tu aj nemecká propaganda. Toto územie zaplavili nemeckí „turisti“ a s hákovými krížmi, opatrenými pásmi na rukávoch, robia nábor na práce v Nemecku. O poľskom postoji uviedol, že Poliakom ani tak neide o územie Karpatskej Ukrajiny a o jej obyvateľstvo, ale o to, aby sa toto územie nemohlo stať východiskom ukrajinskej propagandy proti Poľsku. Pretože Maďarsko viedlo pasívnu politiku voči Karpatskej Ukrajine, je pochopiteľné, že Poliáci žiadali umožniť organizovanie teroristických skupín na území Maďarska, k čomu ale Maďari nedali súhlas. Podľa Wertha Poliáci majú údajne už v 150 obciach povstalecké bunky, preto je možné, že Poliáci pre pasivitu Maďarska uskutočnia samostatnú akciu a obsadia Karpatskú Ukrajinu. Vzhľadom na stále užšie poľsko-rumunské vzťahy Werth očakával, že Poliáci budú podporovať rumunské teritoriálne záujmy v Karpatskej Ukrajine. Preto navrhoval viesť aktívnejšiu zahraničnú politiku a žiadal pre armádu vydať jasné a razantné inštrukcie a upevnenie spolupráce s poľskými teroristickými skupinami. Okrem toho požadoval utvoriť z profesionálnych dôstojníkov a mužstva také ilegálne jednotky, pomocou ktorých Maďarsko aj bez nariadenia mobilizácie, a teda bez vzbudenia pozornosti zahraničia, môže byť kedykoľvek pripravené na prevrapivé vtrhnutie do Karpatskej Ukrajiny.

V Maďarsku sa rozšírili správy, že 10. marca na základe rozhodnutia pražskej vlády na Slovensku prevzala moc armáda. Neistota a strach z toho, aby nestratili vhodnú príležitosť, viedli Telekiho k tomu, že nechal odhlasovať rozhodnutie, podľa ktorého v prípade vstupu nemeckej armády na územie Česko-Slovenska, resp. v prípade vyhlásenia nezávislosti Slovenska, maďarská armáda obsadí Karpatskú Ukrajinu aj vtedy, ak by na to nedostala súhlas Nemcov.²⁴ Teleki na základe hodnotenia medzinárodnej situácie zastával názor, že obnovenie tohto úseku „tisícročných hraníc“ je aj v záujme protinemeckých síl, preto môže konať samostatne. Pravda, na samostatnosť to vyzeralo len dovtedy, kým nemecký vyslanec

²³ÁDÁM, ref 3, dok. č. 404, s. 542-545. Záznam maďarského náčelníka GŠ ministromi zahraničných vecí.

²⁴Podľa J. Hoenscha (HOENSCH, ref 9, s. 359) nič nenasvedčuje tomu, že došlo k rozhodnutiu jednať proti nemeckému vetu. Maďarská historiografia píše o samostatnom konaní maďarskej vlády. Pozri o tom: Magyarország története 8. kötet (1918 – 1919, 1919 – 1945). Negyedik, a harmadikhoz képest változatlan kiadás. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1988, s. 980; GERGELY, J. – PRITZ, P.: A trianoni Magyarországi 1918 – 1945. Budapest : Vince Kiadó Kft., 2000, s. 128; ROMSICS, I.: Magyarországi története a XX. században. Második, javított kiadás. Budapest : Osiris Kiadó, 2000, s. 245; alebo GERGELY, J. – IZSÁK, L.: A huszadik század története. Budapest : Pannonica Kiadó, 2000, s. 101.

²⁵GERGELY, J. – PRITZ, P., ref 24, s. 128.

Erdmannsdorf 11. marca neoznámil nemecké nároky v prípade maďarských akcií na území Karpatskej Ukrajiny.

Pod vplyvom týchto správ 11. marca generál pechoty Henrik Werth žiadal vydať nariadenie o čiastočnej mobilizácii. Telekiho vláda však bola opatrná a v danom stave považovala povolanie dvoch ročníkov na cvičenie za dostačujúce.

Udalosti v Česko-Slovensku mali ešte jeden dosah. Hoci podľa záznamu nemeckého štátneho tajomníka ministerstva zahraničia Weizsäckera Sztójay znovu nastolil otázku Karpatskej Ukrajiny, naliehajúc na nemecký súhlas²⁶, a dostal podobnú odpoveď ako od Ribbentropa, skutočná odpoveď prišla vo forme záznamu nemeckého vyslanca v Budapešti, Otta von Erdmannsdorfa, 11. marca 1939. Tu boli prvé náznaky toho, že Nemecko bude podporovať (alebo nebude proti) maďarské aktivity na území Karpatskej Ukrajiny. Podľa tohto záznamu: „Nemecká vláda vychádza z toho, že **v prípade určitých maďarských akcií, ktoré by bolo potrebné vykonať na území Karpatskej Ukrajiny** (zvýraznil: F. Cs.), ešte pred začatím týchto akcií, musí maďarská vláda počítať s nasledujúcimi nevyhnutnosťami:

1. **Počas, aj po prípadnom obsadení Karpatskej Ukrajiny** (zvýraznil: F. Cs.), treba rátať s nemeckými dopravnými potrebami.
2. Akcia by sa nedotýkala hospodárskych záujmov Nemeckej ríše a jej štátnych občanov v Karpatskej Ukrajine. Maďarská kráľovská vláda uzná platnosť zmlúv a dohôd uzavretých medzi oficiálnymi a súkromnými osobami Ríše s karpatsko-ukrajinskou vládou.
3. Maďarská kráľovská vláda uznáva zaslúžené práva Volksdeutscheov žijúcich v Karpatskej Ukrajine.
4. Členovia karpatsko-ukrajinskej vlády, bývalí karpatsko-ukrajinskí ministri a iné vedúce osobnosti karpatsko-ukrajinského politického života, ako napr. vedúci predstavitelia sebaobrannej organizácie Sič, kvôli svojej politickej orientácii nebudú vystavení trestnoprávnemu alebo inému prenasledovaniu.²⁷

Medzitým maďarská vláda nevedela, aký postoj zaujať k „rozvratu na Slovensku“, preto vyzvala svojho berlínskeho vyslanca, aby vysondoval nemecký postoj. Vo svojej odpovedi Sztójay 11. marca o 2.20 h. informoval, že hoci Nemci považujú situáciu za vážnu, ešte nemajú konečný názor. Prevažuje u nich protičeská nálada a energický odpor Slovákov je im sympatický.²⁸

Ešte v ten deň popoludní prišiel do Budapešti aj výsledok sondáže maďarského vyslanca vo Varšave. Podľa toho, hoci nie sú zistené snahy Nemecka o vstup na územie Slovenska, je nepochybné, že Nemci sa usilujú o utvorenie Slovenska pod vlastným vplyvom.²⁹

Napriek Werthovým návrhom z 11. marca, maďarskú vládu, ako aj armádu, zastihlo Hitlerovo posolstvo z 13. marca o tom, že maďarská vláda dostane voľné ruky na obsadenie Karpatskej Ukrajiny, nepripravenú.³⁰ Malo sa to udiť s úplným dodržaním utajenia, bolo zakázané informovať aj Talianov a Poliakov, čo vláda aj Horthy ochotne prisľúbili. Ešte v ten istý deň sa v Budapešti uskutočnila porada, ktorej sa zúčastnili Horthy aj Teleki, a kde sa skoordinoval maďarsko-nemecký plán. Nemecký vojenský atašé v Budapešti pplk. Wrede 13. marca o 14.00 hod. o výsledkoch porady na OKW do Berlína hlásil: „Začiatok operácií 18. marca predpoludním. Dovtedy malé miestne vojenské šarvátky... 14. marca pri Mukačeve a Vino-

²⁶VHA Tmava, ref 4, šk. 9, film 4, záber 76364-76365.

²⁷RÁNKI, ref 5, dok. č. 195, s. 367-368. Pozri aj: Magyarország, ref 24, s. 980-981.

²⁸ÁDÁM, ref 3, dok. č. 409, s. 548. Šifrovaný telegram maďarského vyslanca z Berlína ministrom zahraničných vecí.

²⁹Tamže, dok. č. 410, s. 549. Šifrovaný telegram maďarského vyslanca z Varšavy ministrom zahraničných vecí.

³⁰DOMBRÁDY, L.: Országgyarapítás. Revízió háború nélkül? In: Rubicon, roč. VI., 1995, č. 4, Rubicon 1990 – 2000. CD-ROM, s. 2 a DOMBRÁDY, L.: Katonapolitika és hadsereg 1920 – 1944, Budapest : ISTER Kiadó és Kulturális Szolgáltató Iroda, 2000, s. 66.

gradove, 15. marca pri Užhorode, 16. marca pri Mukačeve.³¹ Na druhý deň OKW dostal o tom podrobnejšie informácie od vyslanca Erdmannsdorfa, ktorý uviedol: „Karpatská skupina v pohotovosti v priestore Tiszaújlak – Mukačevo – Užhorod – Veľké Kapušany – Čop – Beregovo: 3 pešie brigády, 2 jazdecké brigády, 1 motorizovaná brigáda, 1 eskadróna a 6 batérií.

Úloha: postup v severovýchodnom smere, so silným ľavým krídlom až po poľskú hranicu.

Na ochranu proti útoku zo slovenského priestoru v pohotovosti: 2 pešie brigády severne od Komárna, 1 pešia brigáda pri Košiciach, 1 mierová brigáda severovýchodne od Budapešti.

Jednotky doplnené na vojnový stav.

V karpatsko-ukrajinskom priestore sa ráta s 1,5 nepriateľskej divízie.³² Treba k tomu dodať, že uvedený plán z nemeckej strany nebol dodržaný – bol „urýchlený“, a preto sa časovo posunuli dopredu aj maďarské akcie.

Horthy napísal ďakovný list Hitlerovi, v ktorom uviedol: „Ani to neviem vyjadriť, nakoľko som šťastný, pretože táto oblasť s prameňmi riek je pre Maďarsko – nerád používam veľké slová – , ale je skutočne životnou otázkou. Napriek tomu, že máme nováčikov päťtýždňových, s najväčším nadšením sa ujmeme veci. Už sme urobili opatrenia. Vo štvrtok 16. toho mesiaca bude pohraničný incident, po ktorom v sobotu nasleduje veľký útok.³³ Svoju servilnú vďačnosť Horthy vyjadril slovami: „... nikdy nezabudnem ten dôkaz priateľstva a Vaša Excelencia sa môže na moju vďačnosť skalopevne spoliehať“.³⁴ Podľa Erdmannsdorfovho telegramu NGŠ vyhlásil, že treba rátať s českým odporom, a treba urobiť aj predprípravy, pretože nováčikovia nastúpili len 1. februára, ale napriek tomu najneskôr o týždeň udrie. Politici však upozornili, že to už bude neskoro a sľúbili, že budú naliehať na rýchle konanie N GŠ. „Vstane z postele aj chorý Csáky, aby urgoval najväčšiu rýchlosť.“³⁵

Unáhlenosť, s ktorou sa obsadzovanie Karpatskej Ukrajiny udialo, mala zahraničnopolitické dôvody. Maďarská vláda ešte nedosiahla súhlas s vymedzením záujmových sfér ani s poľskou, ani s nemeckou vládou. 13. marca, keď Hitlerov nový kurz ešte nebol jasný, prijal Józef Beck, poľský minister zahraničných vecí, maďarského, československého a nemeckého vyslanca, ale neobdržal od nich záväzné vysvetlenie o intenciách svojich vlád. Maďarský vyslanec Hory, ktorého ešte neinformovali o novom vývoji v Budapešti, ubezpečoval Becka, že doteraz nebola dosiahnutá žiadna nemecko-maďarská zhoda...³⁶

Werth mal výhrady, keď mu dávali najavo, že sa 15. marca vojská musia pohnúť. On by chcel jeden týždeň na uskutočnenie mobilizácie. Na mobilizáciu bolo málo času. Pritom uskutočniť akciu s nováčikmi, ktorí nastúpili na službu od 1. februára, bolo riskantné. Nepochybne protistojace československé sily by mohli maďarským vojskám spôsobiť veľké straty, navyše by mohli spochybniť a znemožniť celú akciu. Podľa správ zo Slovenska síce poklesla bojová morálka čs. armády, ale maďarské obavy to nevelmi rozptýlilo, pretože o nemeckých snahách v súvislosti s Česko-Slovenskom v Maďarsku nevedeli s určitosťou nič. Maďarská vláda a vedenie armády nedostali predbežnú informáciu o nemeckej vojenskej invázii do Československa, preto 15. marca nerátali ani s tým, že čs. útvary začnú presun na západ, aby sa vyhli zrážkam s maďarskými vojskami. Bez týchto informácií Werth stiesnený obavami vydal 13. marca svoj rozkaz na začatie okupácie o dva dni.

Vláda sa nestotožnila s Werthovými obavami. Mala strach, že jej ujde vhodná príležitosť. Uvedomila si, že by bolo riskantné vyčkávať, lebo za ten čas by Augustín Vološin mohol u Hitlera vymôcť utvorenie samostatnej Karpatskej Ukrajiny. 14. marca Csáky odovzdal ultimátum

³¹ÁDÁM, ref 3, dok. č. 532, s. 651, pozn. č. 237.

³²VHA Trnava, ref. 4, šk. 9, Bd. 8, film bez čísla.

³³ÁDÁM, ref 3, s. 559-560, poznámka č. 84 k dokumentu č. 427. Horthyho list Hitlerovi.

³⁴SZINAI, M – SZÜCS, L.: Príspevok k dejinám nemeckých a maďarských agresívnych plánov proti Československu v rokoch 1920 – 1939. In: Historický časopis, roč. 14, 1966, č. 4, s. 606-607 a HOENSCH, ref 9, s. 361.

³⁵RÁNKI, ref 5, dok. č. 198, s. 369. Telegram vyslanca Erdmannsdorfa ministerstvu zahraničných vecí.

³⁶HOENSCH, ref 8, s. 263; HOENSCH, ref 9, s. 362-363.

čs. vyslancovi v Budapešti a súčasne – napriek nemeckému zákazu – informoval Poliakov. Beckovi oznámil, že honvédsťvo sa na druhý deň pohne a využije jedinú príležitosť.

Na to bolo potrebné nájsť vhodnú zámienu. Ešte 14. marca Maďari vyprovokovali pohraničný incident pri Užhorode a Mukačeve a na základe toho vstúpili do Karpatskej Ukrajiny.³⁷ 14. marca 1939 o 12. h admirál Canaris informoval o tom zahraničný úrad a uviedol, že podľa oznámenia šéfa maďarskej kontrarozviedky, plk. R. Andorku, v dôsledku vzniknutej prestrelky pri Mukačeve Maďari prekročili hranice a obsadili jednu dedinu. Na rusínskych hraniciach vypukli nepokoje a Maďarsko je rozhodnuté vojensky reagovať.³⁸ V tom čase nebolo jasné, ako bude reagovať Rumunsko, ktoré malo tiež teritoriálne požiadavky voči Karpatskej Ukrajine. Svedčí o tom telegram maďarského vyslanca vo Varšave. V danej situácii Poliáci prisľúbili Maďarsku politickú a diplomatickú pomoc, ale vylúčili poskytnutie vojenskej pomoci. Poľský minister zahraničných vecí informoval maďarského vyslanca aj o tom, že rumunská vláda chce obsadiť niekoľko rumunských obcí v Karpatskej Ukrajine, pritom odporúčal vyhovieť Rumunom a prisľúbil sprostredkovanie Poľska v záujme dosiahnutia rumunsko-maďarského zmierenia.³⁹

Čo sa týka prehistórie obsadenia Karpatskej Ukrajiny nie je bez zaujímavosti (a v tomto prípade to má širšie súvislosti než slovensko-maďarské), že počas návštevy rumunského kráľa Karola II. v Berchtesgadene u Hitlera, ešte v novembri 1938, rumunský monarcha zisťoval nemecké postoje voči maďarským revizionistickým snaženiam aj v súvislosti s riešením situácie Karpatskej Ukrajiny a navrhol možnosť priameho dopravného spojenia medzi Rumunskom a Nemeckom cez Karpatskú Ukrajinu.⁴⁰ Hitler tento návrh zamietol predovšetkým z finančných dôvodov.⁴¹ Vtedy sa Hitler ešte vyjadril, že Karpatská Ukrajina nemôže byť pripojená k Maďarsku.⁴² Rumunský kráľ ponúkol Nemecku rumunskú produkciu nafty za nemecké garancie rumunských hraníc.⁴³ Neskôr – v marci 1939 – rumunské návrhy obsahovali už aj územné požiadavky. Po obsadení Karpatskej Ukrajiny Maďarskom Rumuni navrhli, aby toto územie bolo rozdelené medzi Maďarsko, Poľsko a Rumunsko.⁴⁴

S rumunskými požiadavkami, vzhľadom na poľský a maďarský postoj, sa ešte budeme zaoberať. V súvislosti s článkom Petra Greguša v *Historickej revue* sa však vynára otázka: či Karpatská Ukrajina mohla alebo nemohla byť predmetom obchodovania medzi Stalinom a Hitlerom? Greguš o tom píše takto: „Zakarpatsko získalo autonómiu až po Mníchovskej dohode... Autonómne vlády mali ukrajinskú orientáciu. Netajili sa túžbou, že práve Zakarpatsko bude akýmsi ukrajinským Piemontom, prvým slobodným ukrajinským územím, nezávislým od ZSSR. Stalin na to zlostne zareagoval. „Ezopovským“ jazykom dal na XVIII. zjazde VKS(b) najavo, že má záujem o dohodu s Hitlerom. Jednou z podmienok však bolo, že Zakarpatsko nesmie byť nezávislé. V Berlíne Stalinovu narážku pochopili a Zakarpatsko sľúbili Horthyemu.“⁴⁵ Zdá sa to ako príliš vyumelkovaná konštrukcia. Všetky tieto tvrdenia môžu byť, alebo sú pravdivé, len tá súvislosť je násilná. Dodnes je Stalinov prejav zahalený rúskom nejasnosťami. Z odbornej literatúry vieme, že na tomto zjazde Stalin prejavil gesto Hitlerovi, ale je veľmi pochybné, že by konkrétne išlo aj o „Zakarpatsko“. Skôr je to začiatok cesty k dohode

³⁷ADAP, séria D, dok. č. 199, cituje: ÁDÁM, ref 3, s. 559-560.

³⁸VHA Trnava, ref. 4, šk. 9, Handakten Keppler, Akten betreffend 1/ Meldungen aus Prag und Pressburg 2/ der Wehrmacht 3/ der Presseabteilung vom 1939 bis 1939. Bd. 1 Slowakei, film 31, záber 341 709.

³⁹ÁDÁM, ref 3, dok. č. 426, s. 558-559. Šifrovaný telefonogram maďarského vyslanca z Varšavy ministromi zahraničných vecí.

⁴⁰RÁNKI, Gy., ed.: Hitler hatvannyolc tárgyalása 1939 – 1944. Hitler Adolf tárgyalásai kelet-európai államférfiakkal. Budapest : Magvető Könyvkiadó 1983, s. 441.

⁴¹Tamže, s. 298.

⁴²Tamže, s. 124.

⁴³ÁDÁM, ref 3, dok. č. 509, s. 628.

⁴⁴RÁNKI, ref 37, s. 441.

⁴⁵GREGUŠ, ref 20, s.15.

s Hitlerom v auguste 1939. Moskovský vyslanec Nemecka Schulenburg poslal do Berlína rozsiahle hlásenie o Stalinovom prejave. Z toho je pozoruhodné, „že Stalinova irónia a kritika bola oveľa ostrejšia voči Anglicku ako voči takzvaným agresorským štátom a zvlášť voči Nemecku“.⁴⁶

Aj keby boli autorove vývody pravdivé, nie je jasné, prečo by Stalin prihral Karpatskú Ukrajinu Hitlerovi a on hneď Horthyemu. Aj časová súvislosť veľa prezrádza. XVIII. zjazd VKS(b) sa konal 10. – 21. marca 1939. Ak by sme aj predpokladali, že Stalinova ponuka odznela v prvý deň, Nemci by mali okamžite reagovať a ešte v nasledujúci deň prihrať toto územie Maďarsku. Vieme totiž, že prvý nemecký súhlas s maďarskou okupáciou Karpatskej Ukrajiny je z 11. marca 1939. Preto sa zdá autorovo tvrdenie ako nepravdivé.

Príčiny maďarského snaženia o ovládnutie Karpatskej Ukrajiny najlepšie vystihol vo svojom denníku Miklós Kozma, ktorý patril k blízkemu okruhu M. Horthyho. Podľa Kozmu: „V kľietke trianonského Maďarska, obklopeného z troch strán Malou dohodou a zo štvrtej strany, po anšluse Nemeckom, žije deväť miliónov Maďarov. Keď v budúcnosti, o čom už nikto nepochybuje, mierovou cestou alebo za cenu krvi, dostaneme späť maďarské územia, to samo o sebe znamená len toľko, že v o niečo väčšej kľietke bude žiť o niečo viac Maďarov. Karpatská Ukrajina ale znamená, že obruč Malej dohody medzi Rumunskom a Česko-Slovenskom sme pretrhli a máme spoločnú hranicu s Poľskom. Ani nie je otázne, že aj v tom prípade budeme musieť pokračovať v doterajšej priateľskej politike voči Nemecku, ale je nesporné, že za úplne iných okolností, už ako hodnotnejší štát. Politike osi Rím – Berlín to neodporuje a pre nás je úľavou línia Varšava – Budapešť – Belehrad – Rím.“⁴⁷

Ešte na začiatku obsadzovania Karpatskej Ukrajiny, 15. marca 1939, maďarský N GŠ požiadal ministra zahraničných vecí vo svojom prípise⁴⁸, aby diplomatickou cestou vyzval generála Leva Prchalu na vydanie takeého rozkazu, aby všetky ozbrojené jednotky na území Karpatskej Ukrajiny odovzdali všetku výzbroj vstupujúcim maďarským vojskám. Po odovzdaní zbraní môžu jednotlivci českej a slovenskej národnosti slobodne odísť. Neodovzdanie zbraní budú vojská považovať za odpor, a podľa toho budú zaobchádzať.

Vzhľadom na to, že ešte v ten deň gen. Prchala nariadil, aby čs. armáda na Karpatskej Ukrajine nekládla odpor a súčasne vydal rozkaz na stiahnutie česko-slovenských síl, gen. pech. H. Werth považoval za potrebné zmeniť niektoré svoje opatrenia.

Na základe toho:

„1. Karpatská skupina nebude vytvorená...“

2. Obsadzovanie Karpatskej Ukrajiny pod velením veliteľstva VIII. armádneho zboru usku-
točnia tieto sily:
 - hraničiarske sily zmobilizované oproti Karpatskej Ukrajine,
 - zmobilizovaná 1. jazdecká brigáda,
 - zmobilizovaná 2. motorizovaná brigáda,
 - zmobilizovaná 11. pešia brigáda, ďalej oproti karpatsko-ukrajinským hraniciam a od-
tiaľ na juh na území VIII. zboru dislokované mierové posádky. Posledne menované
možno použiť len výnimočne.
3. Priestor pôsobenia VIII. armádneho zboru od karpatsko-ukrajinsko-rumunských hraníc
po všeobecnú čiaru Sobrance – Vyšné Remety – Stakčín – Veľká Poľana.
4. Veliteľstvo VIII. armádneho zboru so svojim operačným štábom sa má bezodkladne pre-
dislokovať do Čopu.

⁴⁶Documents of German Foreign Policy. Washington 1951, zv. VI, s. 1-3. Cituje: GÖMÖRI, E.: Egy tabu anató-
miája. Publicisztikai vázlatok egy Sztálin-életrajzhoz. In: Mozgó Világ, roč. XIV, 1988, č. 10, s. 15.

⁴⁷Cituje: GOSZTONYI, P.: A magyar honvédség a második világháborúban. Második kiadás. Budapest : Európa,
1995, s. 16.

⁴⁸ADÁM, ref 3, dok. č. 455, s. 577. Prípis N GŠ ministromi zahraničných vecí 15. marca 1939.

...6. VIII. zbor... má mať na zreteli, aby s ťažiskom v údolí Uhu čo najskôr dosiahol poľské hranice a v údolí Tisy územie Rahov – Jasiňa.

...8. Postupy pri obsadzovaní

...Častiam čs. armády, ktoré zložili zbrane, treba zabezpečiť voľný odchod.

Treba odzbrojiť všetky nepriateľské iregulárne jednotky.

Politických a administratívnych vedúcich predstaviteľov Karpatskej Ukrajiny, ktorí sa exponovali proti Maďarsku, treba zaistiť. (Bolo to nerešpektovanie 4. bodu nemeckých požiadaviek z 11. marca 1939 – pozn. F. Cs.)

Ostatní zaistenci sa majú odsunúť do zberného tábora, ktorý sa má zriadiť v Nyíregyháze.

Vo vzťahu k prípadným, na územie Karpatskej Ukrajiny vstupujúcim, rumunským vojskám sa treba vyhnúť zrážkam, a treba ich vyzvať, aby sa stiahli na územie Rumunsku...⁴⁹

15. marca, vzhľadom na to, že na dôkladnejšie prípravy už nezostal čas, len útvary rýchlych brigád dislokované v severovýchodnom Maďarsku v blízkosti hraníc (dva jazdecké pluky, päť cyklistických práporov a dva motorizované prápory nevystrojené) vstúpili do akcie a prekročili hranicu. Za rýchlymi útvarmi nasledovali 24. p. pl. z Užhorodu a hraničiarske útvary. Čelné transporty 5., 8. a 17. p. pl. zo Zadunajska došli len 16. marca a vyvagónovali sa už na obsadenom území, a pripájali sa k postupujúcim jednotkám. Bolo to umožnené tým, že ustupujúci nevyhodili do vzduchu železnice. Medzitým vojská dislokované a zmobilizované vo východnom Maďarsku – VI. a V. zbor – prikryli hranicu s Rumunskom a II. a VII. zbor zabezpečovali akciu zo severu.

Maďarskí vojaci nenarazili na väčší odpor, k menším zrážkam došlo len s oddielmi Sičovcov. 16. marca cyklistické vojská dosiahli Verecké sedlo a motorizované jednotky postupujúce údolím Tisy 17. marca obsadili Jasiňu a dosiahli Jablonický priesmyk.⁵⁰

Maďarská vláda s uspokojením konštatovala úspech vojenskej akcie. Werth naďalej kritizoval vládu za rýchlu akciu uskutočnenú bez dostatočnej prípravy, ktorá niesla v sebe aj eventualitu neúspechu, čo by otriaslo autoritou honvédstva a jeho velenia.⁵¹ Minister zahraničných vecí Csáky už 17. marca informoval o obsadení Karpatskej Ukrajiny ako o hotovej veci. Vyzdvihol nečakanosť tejto akcie, ktorá postavila susedné štáty pred hotovú vec. Okrem toho poznával, že aj pre Francúzsko bolo prijateľnejšie, že sa Karpatská Ukrajina dostala k Maďarsku, než by ju okupovali Nemci. O Rumunsku sa vyjadril tak, že sa neodvážilo vstúpiť do pohraničného pásma, pretože on – Csáky – im dal na vedomie, že útok z hoci ktorej strany by Maďarsko potrestalo.

Vláda a vojenské vedenie nezdzielalo názor Csákyho, resp. neboli si natoľko istí v súvislosti s Rumunskom. S obavami sa dívali na hranice a sledovali pohyb rumunských vojsk, a veľmi sa im ul'avilo, keď nedošlo ku konfliktu. Rumuni si totiž nárokovali obce s rumunským obyvateľstvom na sever od línie Chust – Berezná – Bystrá a železnice v Jasini. Rumunsko bolo izolované a malo obavy z Nemecka, preto nevystúpilo so zbraňou. 15. marca zmobilizované rumunské vojsko aj tak vyhotilo rumunsko-maďarské vzťahy.⁵²

Vo vzťahu k rumunským územným nárokom na časť Karpatskej Ukrajiny bolo pravdepodobne rozhodujúcim nemecké stanovisko, tlmočené 19. marca štátnym tajomníkom Weizsäckerom, vyslancovi Sztójajmu. Podľa telegramu maďarského vyslanca ho Weizsäcker informoval, že „... vyzvali Rumunov, že konali by múdro, keby s nami (Maďarmi – pozn. F. Cs.) bezprostredne a mierovou cestou vyriešili hraničné otázky v Karpatskej Ukrajine.“⁵³

⁴⁹Tamže, dok. č. 456, s. 577-578. (Nakoniec 14. marca 1939 vzniklo Veliteľstvo Karpatskej skupiny).

⁵⁰DOMBRÁDY, L.: Hadsereg és politika Magyarországon 1938 – 1944. Budapest : Kossuth Könyvkiadó, 1986, s. 24-25.

⁵¹DOMBRÁDY, Országgyarapítás, ref 30, s. 2; DOMBRÁDY, Katonapolitika, ref 30, s. 66.

⁵²DOMBRÁDY, ref 50, s. 25.

⁵³ÁDÁM, ref 3, dok. č. 510, s. 628.

Medzitým sa rozšírili informácie, že Rumunsko zmobilizovalo. Podľa rumunského stanoviska, oznámeného maďarskému vyslancovi v Bukurešti, ide len o povolanie záloh na cvičenie a okrem toho v troch zboroch povolali po jednom ročníku. Vojenské opatrenia zdôvodnili prítomnosťou veľkých nemeckých vojenských zväzkov na hranici so Slovenskom. Ich počet údajne zjavne prevyšoval aj sily, ktoré by boli potrebné na obsadenie Slovenska. Rumuni na upokojenie vlastnej verejnosti pristúpili k uvedeným vojenským opatreniam.⁵⁴

Budapešť po Varšave ako druhá uznala samostatné Slovensko už 15. marca 1939, pravda, neuspokojujúc sa s faktom jeho existencie. V marci 1939 sa v Budapešti dívali na Slovensko ako na protimaďarskú zbraň Berlína, a tento fakt nútil maďarských politikov k zdržanlivosti. V tomto svetle treba vidieť aj diplomatickú opatrnosť Maďarska počas príprav na „vojenské riešenie“, tzn. na územnú expanziu smerom na západ po obsadení Karpatskej Ukrajiny.

Maďarská zahraničná politika ešte na začiatku obsadzovania Karpatskej Ukrajiny sľubovala nedotknutie hraníc štátov susediacich s touto oblasťou. Na základe záznamu o rozhovore grófa Csákyho s nemeckým vyslancom Erdmannsdorfom, 15. marca 1939, maďarský minister vyhlásil, že postup maďarských vojsk ani v najmenšom nebude ohrozovať územie štátov susediacich s bývalou Karpatskou Ukrajinou, navyše pripomenul existenciu príkazu, aby sa vojská vyhli aj náznaku takej akcie. Toto ubezpečenie inak odovzdali aj vládam Talianska, Poľska, Rumunska, Juhoslávie a Slovenska.⁵⁵

V ten istý deň aj maďarský vyslanec v Berlíne pred Weizsäckerom opakoval „ubezpečenie, že maďarské vojská nevtrhnú na územie Slovenska. Obsadenie niekoľkých slovenských dedín v týchto dňoch nie je nič iné ako realizácia maďarsko-česko-slovenskej zmluvy o úprave hraníc.“⁵⁶

Hneď 15. marca aj došlo k menšiemu narušeniu hraníc Slovenska. Podľa maďarských predstaviteľov to bolo nevyhnutné v údolí rieky Uh. Preto gróf Csáky 16. marca inštruoval svojho vyslanca v Berlíne, aby ubezpečil nemeckú vládu o tom, že „keď naše vojská o niekoľko kilometrov prekročia hranice, ktoré aj tak neboli nikdy fixované, to ešte neznamená fait accompli. Boli by sme vďační Ribbentropovi, keby v tomto smere upokojil Slovákov a upozornil ich na to, že po ukončení operácií o niekoľko dní konečnú hraničnú líniu aj tak stanovíme v zhode so Slováckmi, tak ako sa to stalo na južnej časti Slovenska po viedenskej arbitráži.“⁵⁷ V zhode s tým postupoval D. Sztójay, ktorý uvedené inštrukcie, spolu s podrobným záznamom a mapou, odovzdal zástupcovi štátneho tajomníka Woermannovi. Pripomenul mu aj maďarské želanie posunúť maďarsko-slovenskú dočasnú hranicu o 10 – 20 km na západ. Woermann prejavil pochopenie, ale v súvislosti s posunutím hranice sa nevyjadril, len sľúbil, že vec okamžite postúpi Ribbentropovi.⁵⁸

V noci na 18. marca (2.25 h) Sztójay už hlásil, že E. Weizsäcker ho večer 17. marca informoval, že im sa zdá posunutie dočasných hraníc v požadovanom rozsahu za veľmi rozsiahle, ale súčasné prekročenie hraníc považujú za odôvodnené. V tom smere navrhnu Slovákom postup.⁵⁹ K nemeckému zásahu „u Slovákov“ pravdepodobne aj došlo, lebo popoludní 18. 3. 1939 informoval o tom bratislavský konzul Petravich. Podľa toho slovenský minister zahraničných vecí mu oznámil, že podľa „hlásenia vojenských orgánov maďarské vojská v smere Sobrance – Humenné v dĺžke desať kilometrov prekročili hranice medzi Karpatskou Ukrajinou a Slovenskom. Podľa informácií od tunajšej nemeckej strany maďarská vláda žiadala nemeckú vládu o súhlas s touto akciou. Minister zahraničných vecí poznamenal, že našu informáciu zo 16. mar-

⁵⁴Tamže, dok. č. 513, s. 630-631.

⁵⁵Tamže, dok. č. 458, s. 580.

⁵⁶VHA Trnava, ref 4, šk. 9, Büro des Staatssekretärs. Akten betreffend Tschechoslowakei vom 14. März bis 30. März 1939. Bd. 8, film 5, záber 484461.

⁵⁷ĀDĀM, ref 3, dok. č. 470, s. 588. Pozri o tom aj: HOENSCH, ref 8, s. 269.

⁵⁸OL K-63-1939-65/7 II. 1352/pol. 1939.

⁵⁹Tamže.

ca môže brať na vedomie len v tom prípade, keď administratívnu hranicu medzi Slovenskom a Karpatskou Ukrajinou budeme rešpektovať.

Utľmenie rumunských územných nárokov neprinieslo upokojenie na maďarsko-rumunských hraniciach. I keď sa zdalo už všetko vyriešené, Rumunsko, ako štát s veľkou armádou, znamenalo veľkú hrozbu pre maďarské záujmy. Svedčia o tom situačné hlásenia gen. pech. H. Wertha po 23. marci, v ktorých vždy venuje pozornosť situácii na hranici s Rumunskom.

22. marca gróf Csáky prikázal maďarskému vyslancovi vo Varšave, aby poprosil Becka, aby upozornil Sidora, „... že prípadné rozšírenie maďarského vplyvu na Slovensku je maďarsko-poľským záujmom, vôbec nie je nepriateľské voči Slovákom a momentálne je iba provizórnej povahy. Bol by som vďačný, keby Sidor oznámil Beckovi meno toho východného Slováka, ktorého by sme mohli poveriť vedením administratívy na prípadne obsadenom území, ktorému Sidor dôveruje a v ktorého poverení by východní Slováci videli ramoskolapný dôkaz toho úsilia maďarskej vlády, že územie obývané Slováckmi s patričnou samosprávou chce odovzdať Slovákom a tamojšie vojenské operácie sú len dočasnej povahy. Žiadam urgentnú odpoveď.“⁶⁰ Z týchto inštrukcií sa zdá, že Csáky naďalej zotrvával na skorších predstavách o hlbšom vniknutí do vnútrozemia Slovenska. Z uvedeného poľská vláda pochopila, že maďarské prípravy nie sú namierené proti Rumunsku.⁶¹ Poľské kruhy sa naďalej domnievali, že existuje nejaká maďarsko-nemecká dohoda o rozdelení Slovenska tak ako v prípade Karpatskej Ukrajiny.

V polovici marca 1939 sa udiali závažné medzinárodné udalosti v Európe, ktoré mohli ovplyvniť konanie Nemecka aj vo vzťahu k Slovensku a Maďarsku. Doznievajúcu občiansku vojnu v ďalekom Španielsku už všade zakalkulovali ako hotovú vec. Vo vzťahu k strednej Európe práve po zániku Česko-Slovenska sa začala zásadne meniť aj britská politika. 17. marca 1939 odznel prejav premiéra Nevilla Chamberlaina v Birminghame, čo sa považuje za koniec britskej politiky appeasementu. Z britskej strany nemali námietky voči obsadeniu Karpatskej Ukrajiny Maďarskom, ale maďarskému vyslancovi sa diskretné dalo na vedomie, že Maďarsko sa má uspokojiť s Viedenskou arbitrážou a obsadením Karpatskej Ukrajiny.⁶² Najdôležitejšie však sú poľské súvislosti nemeckého postoja. Súvisí to so zmenou Hitlerovho postoja k Poľsku. Až do 21. marca Hitler zastával názor, že Slovensko je výmenným artiklom za Danzig (Gdańsk), a keď to poľský vyslanec, Josef Lipski, odmietol (oficiálne poľské stanovisko bolo oznámené 26. marca 1939), nemecké velenie „nebolo proti nejakým rýchlym maďarským akciám“. V tretej dekáde marca 1939 kulminoval aj nemecko-litovský spor v súvislosti s Memelom. V čase, keď sa maďarskí honvédi presúvali k východiskovým čiaram útoku, Hitler bol už na vojnovej lodi Deutschland a vplával do prístavu Memel, ktorý bol už nemecký, pretože Litovci izolovaní a osamotení, nenachádzajúc medzinárodnú podporu, po Hitlerovej výzve, aby odovzdali prístav, museli kapitulovať a 21. marca odovzdali prístav.⁶³

Okupácia Karpatskej Ukrajiny a následné obsadenie úzkeho územného pásma východného Slovenska na hranici s Karpatskou Ukrajinou sa v podstate zliali do jednej akcie. Ak aj existovali maďarské predsavzatia a „záľusk“ na čoraz väčšie územie Slovenska, práve vyhlásenie Slovenska a nemecká politika voči Slovensku nútili maďarskú politickú reprezentáciu k opatrnosti. Z tohto hľadiska sa už vopred muselo upustiť od nejakého zabrania celého Slovenska, čiže v tom čase už nemožno hovoriť o „veľkom riešení“. Práve maďarsko-nemecké konzultácie po vyhlásení Slovenska svedčia o tom, že nakoniec aj ten úzky územný pás na východe Slovenska mohli Maďari obsadiť len po získaní nemeckého súhlasu. Preto neobstojí tvrdenie autorov zborníka *Malá vojna* a následne aj enormného počtu publicistov o tom, že len hrdinský postoj slovenských vojakov a dobrovoľníkov zabránil uskutočneniu „veľkého riešenia“.

⁶⁰ÁDÁM, ref 3, dok. č. 528, s. 648.

⁶¹Tamže, dok. č. 529, s. 648.

⁶²MAGYARICS, T.: Nagy-Britannia Közép-Európa politikája 1918-tól napjainkig. I. rész. In: Pro minoritate, 2002/Nyár, s. 31.

⁶³ORMOS, M.: Hitler. Budapest : Polgár Kiadó, 1997, s. 324-326.

O tom, že na nemeckých miestach nič nenamietali voči vstupu maďarských vojakov na územie Slovenska, svedčí už rozkaz gen. pech. H. Wertha pre Karpatskú skupinu z 21. marca 1939. Z toho je pravdepodobné, že okrem aktivít maďarskej diplomacie nebola nečinná ani maďarská generalita, ktorá už dávno pred rokom 1939 mala veľmi silnú pronemeckú orientáciu a aj kontakty s rozhodujúcimi nemeckými vojenskými miestami. Preto Werth mohol mať už pred zistením Sztójajho informácie o priaznivom nemeckom postoji k nadchádzajúcim maďarským akciám. Jeho rozkaz svedčí aj o tom, že nemecký súhlas s maďarským postupom dokonca do svojho rozkazu aj zakomponoval a vstupujúci maďarskí vojaci to aj použili ako argument pri vstupe na slovenské územie a vyzývaní slovenských jednotiek, aby sa vzdali. Tým došlo k indiskrétnosti, a keďže to bolo veľmi neprijemné nemeckým politikom, bolo to jednou z príčin, prečo nemecké miesta ešte pred tým, než sa to mohla širšia medzinárodná verejnosť dozvedieť, energicky vplývali na obidve strany, aby zastavili bojové akcie a hľadali zmluvné riešenie problému. V tom čase nemecká diplomacia riešila z hľadiska svojich ďalekosiahlych plánov aj dôležitejšie problémy. Okrem už spomenutého Memelu sa sústredila na Poľsko a ponúkala mu „globálnu dohodu“ a poľsko-nemeckú spoluprácu proti Sovietskemu zväzu, vstup do paktu proti Kominterne a uspokojenie prípadných poľských záujmov voči Ukrajine.

S diplomatickou prípravou maďarského útoku súvisí aj to, že maďarský minister zahraničných vecí 24. marca o 13.15 h prikázal maďarskému vyslancovi vo Varšave, aby informoval Becka, že medzi Maďarskom a Nemeckom nie je dohoda vo vzťahu k Slovensku, ale nemecký minister zahraničia Ribbentrop dal maďarskej vláde na vedomie, že nemá výhrady voči rýchlej maďarskej akcii.⁶⁴ Z „rýchlej maďarskej akcie“, inými slovami, „z dôrazného nadhodnenia a otvorenia otázky maďarsko-slovenskej hranice“ mali Poliaci radosť.⁶⁵

V súvislosti s našou témou najdôležitejším dokumentom je šifrovaný telegram berlínskeho vyslanca Sztójajho maďarskému ministrovi zahraničných vecí z 28. marca 1939, ktorý prezrádza niektoré dôležité fakty o predpríprave konfliktu z maďarskej strany. Obsahuje tvrdenie Sztójajho, že 22. marca hlásil Csákyemu, že „malé riešenie“ sa môže uskutočniť.⁶⁶ (Text tohto listu sa nenachádza v spisoch maďarského ministerstva zahraničných vecí.) Pod malým riešením sa rozumie tá línia, „ktorú ministerský predseda gróf Teleki zakreslil do mapy s mierkou 1 : 400 000, a ktorú mi náčelník Generálneho štábu večer 23. marca nadiktoval ako líniu, ktorú dosiahli naše vojská. Táto línia zodpovedá tomu, čo som ja 22. t. mesiaca ukázal Ribbentropovi ako „malé riešenie“ a zakreslenú do mapy som mu ju odovzdal.“⁶⁷

Hoci pôvodne N GŠ nehodlal utvoriť Karpatskú skupinu, ešte 14. marca vzniklo Veliteľstvo Karpatskej skupiny. Pod jeho veliteľskú právomoc patrila operačná skupina so zväzkami a útvarmi z VIII. armádneho zboru (1. a 2. jazdecká brigáda, 2. motorizovaná brigáda, 24. peší pluk a cyklistické a hraničiarске prápory dislokované na území VIII. zboru).⁶⁸ Dňa 21. marca 1939 vo svojom rozkaze N GŠ uvádza, že „... za účelom zabezpečenia dopravných komunikácií Karpatská skupina dňa 23. marca posunie západnú hranicu Karpatskej Ukrajiny smerom k Slovensku a obsadí územie uvedené v prílohe č.1. Tá neprezrádza veľa konkrétneho. Podľa nej 9. brigáda medzi Veľkou a Malou Bereznou mala útočiť smerom k Morskému oku a sily sústredené okolo Užhorodu smerom na Pavlovce nad Uhom. Sily vyčlenené na obsadenie tvorili: 2. jazdecká brigáda, 2. motorizovaná brigáda, 9. brigáda a 26. a 28. pohraničný prápor. Severné zoskupenie tvorila 9. brigáda a na juhu mali útočiť 2. jazdecká a 2. motorizovaná brigáda. Okrem 9. brigády sa ostatné zväzky mali peším pochodom dostať do priestoru východiska na útok, 9. brigáda železnicou do priestoru Veľká Berezna – Dobrinič, kde sa mala

⁶⁴JUHÁSZ, ref 6, dok. č. 24, s. 109. Stručne o tom sa zmieňuje aj ÁDÁM, ref 3, dok. č. 545, s. 665, pozn. č. 259.

⁶⁵Tamže, dok. č. 544, s. 665.

⁶⁶Tamže, dok. č. 553, s. 672.

⁶⁷Tamže, s. 673.

⁶⁸SZIJ, J. (ed.): Fond-és állagjegyzék. A Hadtörténelmi Levéltár őrszében levő katonai iratok. Második kiadás. Budapest : PETIT REAL Könyvkiadó, 2002, s. 167.

vyvagónovať. Pred začatím útoku mali maďarské vojská vyzvať protistojace slovenské sily, aby predmetné územie odovzdali bez boja. Werth nezabudol ani na upozornenie, že obsadenie sa realizuje s nemeckým súhlasom, takže tohto územia sa malo zmocniť aj v prípade ozbrojeného odporu. Túto informáciu mali vojská využiť pri vyzvaní Slovákov. Zdôraznil ešte, že: „Túto úlohu držte v tajnosti aj pred veliteľmi zväzkov dopoludnia 22. marca.“⁶⁹

Ešte 22. marca časť 24. pešieho pluku odišla k svojej materskej jednotke do okolia Košíc, kde zaujala ochranu hraníc.⁷⁰

Ráno 23. marca maďarské vojská prekročili administratívnu hranicu Slovenska. Udialo sa to v skorých ranných hodinách.⁷¹ Maďarské vojská ani zďaleka nepredstavovali takú silu, ako sa to uvádza v doterajšej slovenskej odbornej literatúre.⁷² Podľa doteraz neprekonanej práce Jánosa Csimu,⁷³ na ktorú sa odvoláva aj Juraj Rajninec, na základe dátumu a miesta dislokácie jednotiek na Karpatskej Ukrajine sa približne dajú vymenovať maďarské jednotky, ktoré sa pravdepodobne zúčastnili útoku na východné Slovensko. Z peších jednotiek sa dajú identifikovať 5., 17. a 38. peší pluk a 26., 27. a 28. hraničiarsky prápor. Z tzv. rýchlych jednotiek to boli: 13., 15. a 17. cyklistický prápor, 6. motorizovaný prápor a 2. prieskumný prápor. Okrem 2 jazdeckých plukov a nižších spojovacích, ženijných a technických jednotiek za povšimnutie stoja letecké sily: 1. stíhací letecký pluk a pomerne silné delostrelectvo: 4 delostrelecké pluky (z toho 3 ľahké a 1 hipomobilný), 1 motorizovaný del. oddiel a 1 protiletadlový del. oddiel.

Pomerne málo vieme o konkrétnej činnosti maďarských jednotiek. 23. marca 9. samostatná brigáda (V: plukovník gen. štábu János Székely) sa premiestnila do priestoru Veľká Berezná – Malá Berezná. (Vyvagónovala sa na stanici v Malej Bereznej). Začala pochodovať smerom na Ublu na čele s I. práporom 17. pešieho pluku. Druhou pochodovou kolónou 9. samostatnej brigády bol smer Zabrod' – Ulič. Pred Uličom bola táto kolóna ostreľovaná z lietadla. Na sever od Uliča menšie slovenské jednotky ostreľovali predsunutý prápor tejto kolóny, ktorý bol neskôr zasiahnutý aj mínometnou paľbou. Hoci sa maďarský postup mierne zdržal, popoludní dosiahol predsunutý prápor obec Klenovú. 17. peší pluk zaujal priestor Ladomirov – Kolonica – Klenová – Kalná Roztoka. Druhá kolóna smerujúca na Ulič nenarazila na odpor. Posilnená I. práporom 38. pešieho pluku obsadila Ulič a Kolbasov a uvedený prápor na čiare Topoľa – Ruské dosiahol poľskú hranicu.⁷⁴

Už o 11.30 hod. prišiel z Bratislavy telegram maďarského vyslanca s francúzskym textom protestnej nóty, ktorú obdržal od slovenského MZV.⁷⁵

⁶⁹OL K 63 – 1295/1939/65/7 I, 508-510.folio. Obsadenie územia na západ od Uhu.

⁷⁰HL, Horthy-kori gyalogezredek. 1509 (M. kir. 24. honvéd gyalogezred), Denník pluku. Podľa toho práporu a plukovné pododdiely, utvorené z práporu 24/II. zo Sárospataku, vyrazili k svojim plukom do okolia Košíc, kde mali zaujať ochranu hraníc.

⁷¹Začiatok maďarského útoku sa v slovenskej odbornej spisbe datuje na skoro ráno. (DEÁK, L.: Agresia Maďarska proti Slovensku v marci 1939. In: DEÁK, ref. 13, s. 16; alebo na 6. 00. (ŠIMUNIČ, P.: Vojenské aspekty obrany Slovenska v druhej polovici marca 1939. In: DEÁK, ref. 13, s. 30.) Niektoré indicie však nasvedčujú, že to muselo byť skôr. V správe Maďarskej tlačovej kancelárie M. T. I., ktorú ale zakázali vydať, sa uvádza, že sa to udialo v noci na štvrtok, čiže na 23. marca. J. Rajninec uvádza prekročenie hraníc maďarskými vojskami o 5. 30. (RAJNINEC, J.: Slovenské letectvo 1939 – 1941, zv. 1. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky – Vojenská informačná a tlačová agentúra, 1997, s. 20.) Podľa publikovaných spravodajských dokumentov maďarské vojská prešli cez Krčavu už o 5. 30. hod. (Pozri o tom: KATREBA, Z.: Neznámy dokument o maďarsko-slovenskom konflikte v marci 1939 (prvá časť). Vojenská história, roč. 7, 2003, č. 1, s. 103 a ďalšie.)

⁷²Podľa J. Rajnince (ref. 67, s. 21) Maďari postupovali v dvoch smeroch 3 pešími brigádami (7., 9. a 24.), 1 motorizovanou brigádou (2.) a dvoma jazdeckými brigádami. Autor sa opiera o mylný preklad. Ním citované dielo J. Csimu totiž uvádza jednotky z uvedených vyšších veliteľstiev, čiže nie celej brigády. Uvedené sily predstavovali celé okupačné vojská v Karpatskej Ukrajine a z nich len časť bola použitá v konflikte so Slovenskom.

⁷³CSIMA, J.: Adalékok a Horthy – hadsereg szervezeteének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938 – 1945). Budapest : Honvédelmi Minisztérium Közpon-ti Irattár kiadása, 1961.

⁷⁴Tamže, s. 31-32.

⁷⁵OL, K-63-1939-65/7 II. 89/biz. Telegram z maď. kráľ. konzulátu z Bratislavy.

V situačnom hlásení, zostavenom na základe informácií došlých do obeda 23. marca, maďarský N GŠ informoval, že Karpatská skupina už ráno o 8.30 h dokončila obsadenie hraničného pásma 12 km západne od slovensko-karpatsko-ukrajinských hraníc. Maďarské vojská nikde nenarazili na odpor, navyše: „Naše vojská vítalo obyvateľstvo v Sobranciach so zástavami, oslavami a s výbuchom radosti.

Na severnej časti útočného pásma obyvateľstvo dedín si pýtalo od vojsk potraviny. Na ich zásobovanie veliteľstvo zboru vydalo patričné opatrenie. Podľa výsledkov leteckého prieskumu až po územie ohraničené železnicou Trebišov – Michalovce – Humenné nie sú žiadne pohyby... Nálada vojsk je dobrá, straty žiadne. Aj obyvateľstvo v obciach a mestách západne od dosiahnutej línie čaká na naše vojská (zvlášť v Michalovciach).“⁷⁶

Krátko po 17. h vo svojom telegrame maďarský minister zahraničných vecí uložil vyslanecovi Petravichovi, aby oznámil slovenskému MZV, že „maďarské vojská nerobia žiadnu operáciu na východnom Slovensku. Pravdepodobne sa jedná o miestny incident vyplývajúci z toho, že východná hranica Slovenska smerom ku Karpatskej Ukrajine nebola nikdy stanovená. Prípad sa prešetruje, o výsledku Vás budem informovať.“⁷⁷

Ešte v ten istý deň Werth vydal rozkaz aj o zaobchádzaní so zajatcami.⁷⁸

V situačnom hlásení, zostavenom 23. marca o 18. h, konštatuje, že vojská všade dosiahli hraničné pásmo nariadené na tento deň a na hlavných útočných smeroch zaujali obranu. Ani 23. marec však nebol bezproblémový pre maďarské sily. Na úrovni obce Ubl'a dostal jeden maďarský prápor o 14. hod. guľometnú paľbu z troch slovenských lietadiel a jedno lietadlo – podľa Wertha neúspešne – bombardovalo železničnú stanicu vo Veľkej Bereznej. Maďarskí vojaci zajali 6 dôstojníkov, 350 vojakov, 60 policajtov a príslušníkov finančnej stráže.⁷⁹

23. marca večer o 19.50 hod. Alexander Mach predniesol rozhlasový prejav, v ktorom oznámil, že maďarské vojsko prekročilo hranice Slovenska. Ubezpečil svojich poslucháčov, akým šťastím je pre Slovensko, že sa môže opierať o pomoc veľkej Nemeckej ríše. Maďari sa musia stiahnuť, pretože ich k tomu prinúti naše vojsko, HG a zmluva uzavretá s Nemeckom. „Zmluva, ktorá garantuje integritu slovenských hraníc, bola podpísaná dnes v Berlíne.“⁸⁰

V odpovedi na Csákyho telegram, večer 23. marca o 21.30 h, bratislavský vyslanec Petravich z Rusoviec (vtedy Oroszvár, patriaci k Maďarsku) oznámil, že o 19.30 h ho navštívil štátny tajomník MZV a ukázal mu prvý odstavec zmluvy medzi Nemeckom a Slovenskom, uzavretej v ten deň. Ďalšie časti zmluvy maďarský vyslanec nemohol vidieť, preto z toho vydedukoval, že nie je nemožné, že ďalšie časti zmluvy obsahujú výhrady vo vzťahu k obrane Slovenska. „Štátny tajomník informoval, že slovenská vláda by chcela narušenie hraníc Maďarskom vyriešiť s maďarskou vládou, preto zatiaľ nepožiadala o nemeckú vojenskú pomoc. Vyhlásil, že keď maďarské vojská do rána o 8 h 24. marca nebudú stiahnuté, slovenská vláda bude žiadať nemeckú pomoc a vlastným vojskám vydá rozkaz na vytlačenie maďarských vojsk.“⁸¹ Takisto o stiahnutí maďarských vojsk žiadal cez maďarského vyslanca aj minister zahraničných vecí Ďurčanský. Maďarské vojská sa majú stiahnuť na južné hranice ustanovené Viedenskou arbitrážou a na východné hranice určené comission territoriale de la conference de paix. Spor navrhol riešiť rokovaním bez zapojenia Nemecka. Na to je potrebné, aby sa maďarské vojská stiahli a potom by malo Maďarsko vzniesť svoje právne stanovisko k hraniciam, o ktorom by sa mohli začať rokovania.⁸²

⁷⁶Tamže, K-63-1939-65/7 M. Kir. HVK 390323/ I.hdm. I.vkf. Situačné hlásenie 23. III. 1939.

⁷⁷Tamže, K-63-1939/1295/65-7 I. 1439. cs.

⁷⁸Tamže, M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke. 390323/16.hdm. III. Vkf – 1939. Zaobchádzanie so zajatcami.

⁷⁹Tamže, M. Kir. HVK – 1. osztály. 390323/7. hdm. I. vkf. Situačné hlásenie 23. marca 1939 o 18 h. (V datovaní je chyba, pretože hlásenie sa opiera o správy došlé do 19. h.)

⁸⁰Tamže, K-63-1939 1295 / 1939 65/7 II. Rádiófigyelő.

⁸¹Tamže, 91/biz. Telefonogram vyslanca Petravicha z Rusoviec 23. III. 1939 o 21.30 h.

⁸²Tamže, 92/biz. Telefonogram vyslanca Petravicha z Bratislavy 24. III. 1939 o 1.30 h.

V slovenskej historizujúcej publicistike sa vyskytuje tvrdenie (pravdepodobne spoločným pôvodcom toho sú knihy L. Deáka⁸³), že existovalo „malé aj veľké riešenie“, tzn., že Maďarsko pri obsadzovaní východoslovenského územia začalo realizovať malé riešenie a údajne potom malo nasledovať veľké riešenie – postup do slovenského vnútrozemia, ale vzhľadom na energický slovenský odpor sa veľké riešenie nerealizovalo. Žiadny autor neberie na vedomie fakt, že Nemci súhlasili s posunutím hraníc v prospech Maďarska, čiže v momente začiatku konfliktu už neexistovalo „veľké riešenie“, pretože Nemecko by s ním nesúhlasilo. L. Deák píše: „V dôsledku takto vytvorenej nepriaznivej situácie sa síce slovenskej vláde pomocou narýchlo zorganizovaných a nedostatočne vyzbrojených jednotiek podarilo 24. marca zastaviť a odraziť ďalšie prenikanie maďarských vojsk do slovenského vnútrozemia...“⁸⁴. Nemecko už 22. marca dalo Maďarom súhlas na posunutie hraníc, a tento fakt v slovenských prácach chýba. Pravda, potom by sa nedalo tvrdiť, že Maďarov zastavil hrdinský odpor Slovákov...

Okrem toho sa tu treba zmieniť aj o tom, že slovenskí autori, keď píšú o „veľkom riešení“, nezohľadňujú rumunský faktor a teda, čo znamenalo 5 zmobilizovaných rumunských armádnych zborov v chrbte maďarskej Karpatskej skupiny. Ďalšia vec je diplomatická pripravenosť akcie. Maďari od 23. marca stále tvrdili, že oni vstúpili len na územie, na ktoré už skôr oznámili svoj nárok. To znamená, že neexistovalo „veľké riešenie“. Navyše ani pripravenosť maďarskej armády nebola na takej úrovni. (Werthove názory na to sme už uviedli v súvislosti so vstupom na Karpatskú Ukrajinu.) Údajný maďarský zámer postupovať ďalej na Prešov, o čom sa s obľubou zmieňujú slovenskí historici, sa nedá podložiť maďarskými prameňmi. Z nemeckých prameňov vieme, že dňa 23. 3. 1939, čiže v prvý deň maďarsko-slovenského konfliktu, J. Ribbentrop v telefonickom rozhovore s maďarským vyslancom v Berlíne poukázal na informácie, podľa ktorých Maďari majú od Košíc tiahnuť na Prešov a obklúčiť Michalovce. Maďarský vyslanec kategoricky odmietol tieto tvrdenia: „Der ungarische Gesandte stellte eine Aktion von Kaschau aus entschieden in Abrede und erklärte, dass nach seinen Informationen die ungarische Truppen lediglich dasjenige Gebiet besetzen, dass sie als Grenzkorrektur gegen die Slowakei – wie besprochen – beanspruchten.“⁸⁵

Večer 23. 3. 1939 o 23 h nemecký konzul v Bratislave Druffel hlásil do Berlína informáciu, získanú od slovenského ministerského predsedu J. Tisa, že Maďari prenikli len k Sobranciam a v smere na Michalovce, ale toto mesto neobsadili. Ako Druffel pokračuje: „Man habe dem ungarischen Konsul in Pressburg den wortlaut des deutsch – slowakischen Schutzvertrages notifiziert und wolle die Wirkung dieses Schriftstückes morgen früh abwarten. Sollten die Ungarn alsdann noch weiter vordringen, würden die Slowaken zum Gegenstoss vorgehen.“⁸⁶ O vplyve tejto zmluvy na maďarské stanovisko len toľko, že sme už uviedli, ako Petravich o tom informoval. Posledná veta ale svedčí o tom, že Tiso a ďalší slovenskí politici až 23. 3. 1939 pochopili, že padli do pasce: podpísali zmluvu s Nemeckom, ktorá im v takej ťažkej chvíli nepomohla.

Hoci maďarské jednotky nevyvíjali aktívnu útočnú činnosť, určité hlavybolenie pre vyšších maďarských veliteľov znamenala iniciatívna akcia jedného družstva z 27. hraničiarskeho práporu, ktoré spolu s jedným oddielom vedeným žandárskym dôstojníkom prekročilo hranice cez Slavkovce, obsadilo obce Budkovce a Dúbravku, zajalo čatu Sičovcov, ukoristilo pechotné zbrane a večer sa vrátilo do Slavkoviec. Odvetou zo slovenskej strany bol útok podporovaný tiež tankmi. Túto akciu nechal Werth vyšetriť.

⁸³DEÁK, ref 1.

⁸⁴DEÁK, Slovensko, ref 1, s. 176.

⁸⁵VHA Tmava, ref 4, Unterstaatssekretär. Akten betreffend Slowakei vom März 1939 bis Mai 1940. Bd. 1, film 12, záber 202254 a Politische Abteilung. Akten. Politische Beziehungen der Slowakei zu Ungarn vom 2. Jän. 1939 bis 15. Okt. 1939. Pol. N 350 Bd. 1, film 16, záber 442926.

⁸⁶Tamže, film 16, záber 442930.

Dňa 24. marca ráno o 7.50 h sa uskutočnil slovenský letecký útok na časti 2. motorizovanej brigády a na obec Tibava (2 km od Sobrance), počas ktorého sa zapálilo v obci niekoľko domov. Z maďarskej strany boli 2 mŕtvi a 27 zranených. Maďarské stíhacie sily zostrelili jedno lietadlo a jedno prinútili k pristátiu, jeho pilota zajali. Okolo poludnia na most v Užhorode Slováci zhodili 3 bomby, ktoré ale nenarobili väčšie škody.⁸⁷

Okamžite po tejto slovenskej leteckej činnosti gróf Csáky prikázal vyslancovi Petravichovi, aby protestoval u slovenskej vlády proti bojovej činnosti slovenských lietadiel nad maďarským územím. Upozornil na to, že maďarská vláda už 23. marca navrhla mierové riešenie sporu, ale ako na odvetu Slováci bombardovali Užhorod a Veľkú Bereznú. „Slovenská vláda nesie ťažkú zodpovednosť, keď vyprovokuje maďarskú retorziu.“⁸⁸

24. marca, hneď popoludní (o 13.15 h), gróf Csáky poslal telegram vyslancovi do Varšavy, v ktorom, usilujúc zachovať si poľskú priazeň, zjavne klamal, keď uviedol: „...Prosím oznámte Beckovi, že medzi Maďarskom a Nemeckom nie je dohoda v súvislosti so Slovenskom. Na jej dosiahnutie sa ani neurobil pokus, len toľko som urobil, že som dal obsadiť strategické body, najdôležitejšie z hľadiska obrany železnice v údolí Uhu, vzhľadom na to, že rusínsko-slovenská hranica bola stále diskutabilná.“

Na energický protest Nemcov a Slovákov dal som postup našich vojsk zastaviť, pretože jednak nechcem vyostriť maďarsko-slovenské alebo maďarsko-nemecké vzťahy, jednak preto, lebo podľa našich vojenských odborníkov sme strategický cieľ dosiahli. Urobím pokus na ďalší územný zisk cestou mierových rokovaní so Slováckmi...“⁸⁹

Dňa 24. marca popoludní o 14.45 h gen. von Tippelskirch z OKW informoval Zahraničný úrad, že na základe informácií od budapeštianskeho vyslanca Erdmannsdorfa, sa slovenské vojská od rána aktivizovali 20 km západne od Užhorodu. Na niekoľkých miestach pancierovými vozidlami prekročili hranice, bombardovali Užhorod a údolie Uhu. Maďarské straty sú: 20 mŕtvych a dvojnásobné číslo zranených. Slovenské lietadlá prišli zo Spišskej Novej Vsi. Maďarsko zamýšľala po obede bombardovať Spišskú Novú Ves. Maďarský generálny štáb žiadala od nemeckej strany vplývať na Slovákov v tom zmysle, aby prestali útočiť, lebo „... ungarische Truppen nur in das den Slowaken vorher bekanntgegebene Gebiet eingedrückt sind.“⁹⁰

V druhý deň konfliktu (24. marca) medzi 14. a 15. h maďarské letectvo viedlo vzdušné boje proti slovenskému letectvu nad obcou Pavlovce nad Uhom, v ktorých bolo 7 slovenských lietadiel zostrelených. Ako odvetu (alebo, ako sa v maďarských dokumentoch uvádza, potrestaním) za sústavné narušenie maďarského vzdušného priestoru a po bombardovaní Užhorodu, bombardovali maďarské bombardovacie zväzky za sprievodu stíhačiek medzi 16. a 17. h letisko v Spišskej Novej Vsi.

V ten istý deň pri Vyšnej Rybnici skupina slovenských vojakov v sile práporu zaútočila na predsunutú časť 12. cyklistického práporu a zatlačila ich. Maďarský prápor hneď prešiel do útoku. Most na Uhu, severne od Pavloviec nad Uhom, slovenské delostrelectvo v poludňajších hodinách viackrát ostrelovalo 15 cm batériou, neskôr guľometnou paľbou. Počas vzdušného súboja nad Pavlovcami slovenské lietadlá bombardovali obec Pavlovce, ktorá bola v plameňoch. V tento deň sa zaznamenala aj kuriózna udalosť: o 12.15 h dvaja dôstojníci 15. cyk-

⁸⁷OL, K-63-1295/1939 / 65/7 I. M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke. 390324 / 1.hdm. I. vkf. Situačné hlásenie 24. marca 1939 o 12 h.

⁸⁸Tamže, Küm. pol. 1448 / 1939.

⁸⁹JUHÁSZ, ref 6, dok. 24, s. 109. V rozpore s tým v tejto súvislosti J. Hoensch uvádza, že „Když pak Csáky 24. března v oficiální nótě polskou vládou o akci vyrozuměl, přiznal, že se tak sice stalo bez souhlasu slovenské vlády, ale s vysloveným souhlasem Hitlera, který chtěl tímto opatřením zlomit odpor Slováků, zpěčujících se ve věci ochranného paktu a tajné hospodářské dohody.“ (HOENSCH, ref 9, s. 369.)

⁹⁰VHA Tmava, ref 4, Büro des Staatssekretärs. Akten betreffend Tschechoslowakei vom 14. März 1939 bis 30. März 1939. Bd. 8, film 5, záber 484515.

listického práporu, počas kontroly postavení v prvej línii, omylom prešli autom cez slovenskú línii a padli do zajatia.⁹¹

Slovenské letecké útoky, ktoré priniesli citeľné maďarské straty, viedli maďarského náčelníka GŠ, aby nariadil sústredenie, bezodkladné zaujatie palebných postavení a koordináciu protivzdušnej obrany.⁹²

24. marca 1939 správa MTI (Maďarská tlačová kancelária) z Bratislavy uvádzala, že maďarská vláda navrhla slovenskej utvorenie zmiešanej komisie na vyznačenie slovensko-maďarských hraníc. Slovenská vláda v piatok (24. marca) jednomyselne odmietla maďarský návrh.⁹³

Niekoľko výziev maďarského ministra zahraničných vecí na zastavenie bojov svedčí o tom, že neexistovalo „veľké riešenie“ problému, ako to často uvádza slovenská historiografia a publicistika. Maďarské vojská po dosiahnutí 12 km pásma nepokračovali v postupe do slovenského vnútrozemia. Ako v informácii pre 10 maďarských vyslancov gróf Csáky uvádza: „... slovenské lietadlá uskutočnili silný útok proti Užhorodu a Veľkej Bereznej. Z útočiacich slovenských lietadiel bolo 9 zostrelených a 1 prinútené k pristátiu a jeho pilot zajatý. Maďarská vláda trikrát neúspešne vyzývala slovenskú vládu na ukončenie nepriateľskej činnosti. Za opakované slovenské letecké útoky nechala bombardovať vojenské letiská v Spišskej Novej Vsi a Prešove.“⁹⁴

Boje neskončili ani 25. marca. Ráno o 6.45 h z cesty z Michaloviec smerom na Nižnú Rybnicu sa priblížili dve slovenské nákladné autá s naloženým mužstvom. Nákladné autá sa stali terčom maďarských protitankových diel, ktoré ich vyhodili do vzduchu. O 10.30 h pri obci Kalná Roztoka zaútočili Slováci v sile roty. Útok bol odrazený. O 13.45 h opakovaný slovenský útok, uskutočnený v sile práporu za podpory delostrelectva, bol odvrátený maďarským protiútokom, výsledkom ktorého Maďari sa znovu zmocnili kóty 443 (Košutovica). Maďarské vojská mali 3 mŕtvych.⁹⁵

V súvislosti so slovenskými útokmi na Kalnú Roztoku a pri Doline maďarský vyslanec v Bratislave dôrazne protestoval u Ďurčanského. Ten uviedol, že súčasne s odovzdaním slovenskej aid-memoire, 24. 3. večer, slovenský minister národnej obrany vydal rozkaz, aby sa vojská vyhlili nepriateľskej činnosti a vyslovil pochybnosť o tom, že útoky sa skutočne udiali. Na dôraznú žiadosť maďarského vyslanca o vysvetlenie Ďurčanský prisľúbil, že vec prešetří a za 1 – 2 hodiny podá vysvetlenie. Z poverenia Ďurčanského potom štátny tajomník informoval, že k slovenskému útoku skutočne došlo ešte predtým, než rozkaz na zastavenie paľby došiel. Vzhľadom na lesnatý terén, kde nie je žiadne spojenie, vojská dostali rozkaz neskôr, ale potom hneď zastavili paľbu.⁹⁶

V ďalších dňoch maďarský N GŠ informoval o bojoch ako o „narušení hraníc“ zo slovenskej strany. K incidentom došlo nielen v miestach bojov, ale aj na iných úsekoch maďarsko-slovenskej hranice. 26. 3. 1939 k takému „narušeniu“ došlo pozdĺž železničnej trate Luhyňa – Michal’any (smer: Košice), čiže na mieste, kde sa predtým nebojovalo. Na hranici, ktorá ležala pozdĺž železničnej trate, sa dvaja civilisti dostali do slovnej hádky so skupinou príslušníkov HG a finančnej stráže stojacich na slovenskej strane. Medzitým zo smeru od Lastoviec odznelo niekoľko výstrelov z pušiek, na ktoré maďarská pohraničná stráž odpovedala výstražnými výstrelmi. Nato gardisti, posilnení ďalšou skupinou, začali paľbu z guľometov. Strely dopadli do obce a na železničnú stanicu v Michal’anoch.⁹⁷

⁹¹OL K 63 1295 / 1939 65 / 7 I. M. Kir. Honvéd Vezérkar Fönöke 390324 / 7. hdm. I.vkf. Situačné hlásenie 24. III. 1939 o 18 h.

⁹²Tamže, M. Kir. Honvéd Vezérkar Fönöke 9461 / M. I. Vkf. 1939.

⁹³OL K 63 1939 65 / 7 II. 14. folio. 456. cs.

⁹⁴Tamže, 65 / 7 I. 1454 / 1939 Küm. pol. 103-104. folio.

⁹⁵Tamže, M. Kir. Honvéd Vezérkar Fönöke 390325 / Hdm. I. vkf. Situačné hlásenie 25. marca 1939 o 18 h.

⁹⁶Tamže, K-63-1939-65 / 7 I. 98 / biz. 1939. 573-574 folio.

⁹⁷Tamže, 8247 / 1939 VII. res.

26. marca predpoludním slovenské jednotky zaútočili pri Kolonici. Pri odvrátení útoku sa Maďari zmocnili obce Kolonica. V ten istý deň popoludní medzi 14.10 a 15.40 h Slováci sústredili sily, asi 1 – 2 roty proti cyklistickému práporu, rozmiestnenému medzi Vyšnými Remetami a Remetskými Hámrami, ale ich postup zastavila maďarská delostrelecká paľba. V tom istom čase slovenské delostrelectvo ostreľovalo cestu medzi Nižnou Rybnicou a Sobrancami. O 17.00 h príslušníci HG v sile asi čaty napadli maďarskú pohraničnú stráž vo Veľkom Kazimíre. Maďari útok odrazili. V tom istom čase asi 150 – 200 gardistov zaútočilo na predsunutú rotu III. práporu 24. p. pluku v Michal'anoch. Maďarská rota prešla do protiútku a prenikla na slovenské územie v hĺbke asi 500 – 600 metrov. Večer o 20.00 h sa stiahla. O 18.15 h bola 4. samostatná jazdecká rota terčom slovenského útoku pri Hrani. Maďarská rota bola posilnená jednou puškovou rotou.⁹⁸ Vo večernom situačnom hlásení 26. 3. H. Werth priznal maďarské straty: v 2. motorizovanej brigáde 17 mŕtvych a 44 zranených (z toho 1 dôstojník), v 9. samostatnej brigáde 3 mŕtvi a 4 zranení. Celkom 20 mŕtvych a 48 zranených. Maďari ukoristili 1 ťažký a 2 ľahké guľomety, zajali 360 Slovákov, zostrelili 11 slovenských lietadiel. Okrem toho v Spišskej Novej Vsi bolo zničených 7 slovenských lietadiel.⁹⁹

Od 27. marca zbrane pomaly zmlkli, hoci ojedinelé prestrelky stále trvali, riešenie ozbrojeného konfliktu prešlo do diplomatickej roviny: v Budapešti sa začali rokovania o stanovení novej hranice medzi Maďarskom a Slovenskom. Táto problematika už nie je predmetom tejto štúdie.

* * *

Výsledky štúdie nás oprávňujú urobiť niekoľko záverov:

1. Prekročenie dovtedajších administratívnych hraníc Slovenska maďarským vojskom ráno 23. 3. 1939 bolo z maďarskej strany jednoznačnou agresiou, ktorá bola diplomaticky dobre pripravená. Z maďarskej strany sa využilo predovšetkým to, že záväzok Československa stanovený mierovou zmluvou v Saint Germain na autonómiu Podkarpatskej Rusi celých 20 rokov nebol splnený, a keď tento územný celok nakoniec v novembri 1938 získal autonómiu, hranice medzi ním a Slovenskom neboli ani vtedy stanovené.
2. V štúdiu sme poukázali na tie diplomatické kroky maďarskej vlády, ktoré doteraz v prácach slovenských autorov neboli povšimnuté.
3. Z preštudovaných dokumentov vyplýva, že už 17. marca maďarskí politici predostreli v Berlíne zámer posunúť hranice karpatsko-ukrajinské smerom na západ a o tom boli nemeckými miestami upovedomení aj slovenskí politici.
4. Z dokumentov vyplýva aj to, že to, čo sa v slovenských prácach obľubou uvádza o existencii „veľkého riešenia“, sa nezakladá na prameňoch. Maďarský vyslanec v Berlíne, Sztójay, už 22. 3. získal súhlas Ribbentropa na obsadenie toho územia, ktoré vyznačené na mape mu Sztójay ukázal a ktoré maďarské vojská obsadili hneď v prvý deň útoku.
5. Z toho vyplýva aj to, že maďarský postup nezastavil energický odpor slovenskej armády a HG, ako to píše autori zborníka Malá vojna.
6. Slovenskí autori vo svojich prácach nezohľadňujú, že maďarská Karpatská skupina uskuotočňujúca útok 23. 3. mala v chrbte zmobilizovanú rumunskú armádu, čiže nemohla riskovať väčšie nasadenie síl rozmiestnených v Karpatskej Ukrajine a ich otočenie na západ proti Slovensku.

⁹⁸Tamže, M. kir. HVKF 390327 / 1. hdm. I. vkf. Situačné hlásenie 27. III. 1939. 565-566. folio.

⁹⁹Tamže, HVKF 390326 / 4. hdm. I. vkf. Situačné hlásenie 26. III. 1939 o 18 h.

Preto sa nezakladá na skutočnosti, že maďarské vojská v danom momente začiatku útoku hodlali zaútočiť z košického oblúku a obsadiť Slovensko až po Poprad.

Dúfam, že vyjasnením niektorých otázok maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939 tento príspevok skromne prispieva k pravdivému nazeraniu, odmystifikovaniu a odpolitizovaniu tohto problému.

F. CSÉFALVAY: DAS VORSPIEL UND DER VERLAUF DES UNGARISCH-SLOWAKISCHEN KONFLIKTES IM MÄRZ 1939

In seinem Beitrag stellt sich der Verfasser auf einige Fragen des ungarisch-slowakischen Konfliktes im März 1939 ein. Auf Grund der nicht publizierten und publizierten ungarischen und deutschen Quellen führt er uns in neue und weniger bekannte Eingaben über Vorspiel und Verlauf des Konfliktes ein.

Der Autor widerlegt die Behauptungen der bisjetzigen slowakischen Historiographie über die „grosse Lösung“, die die ungarischen Truppen nach vielen slowakischen Autoren nur aus dem Grund nicht realisierten, weil es ihnen der zähe Widerstand der slowakischen Truppen unmöglich machte. Der Verfasser belegte mit mehreren Dokumenten, dass Ungarn im März 1939 nicht im Stande war, ohne deutsche Nachsicht das slowakische Gebiet zu anektieren. Die Tatsache, dass Ungarn sich über die deutsche Stellungnahme nicht sicher war, war nicht der einzige Grund: die grösseren Kräfte war Ungarn gezwungen an den Grenzen an Rumänien zu konzentrieren. Im Folge des rumänischen Interesses an der territorialen Teilung der Karpaten-Ukraine schärfen sich nämlich die ungarisch-rumänischen Widersprüche immer mehr. Letztendlich entschieden die diplomatischen Schritte der ungarischen Regierung in Berlin, die zur Folge hatten, dass Deutschland schon vor dem Ausbruch des Konfliktes auf die Verschiebung der ungarischen Grenzen zum Schaden der Slowakei eingegangen war.

In dem Moment, als der ungarische Angriff begann, existierte also keine „grosse Lösung.“ Aus dem Grund blieben die ungarischen Truppen nach dem Erreichen der geplanten Gebietszone schon am Vormittag den 23. März 1939 stehen und setzten sich zur Wehr.